List 47. **NOVICE** Tečaj XLVIII.

gospodarske, obrtniške in národne.

Izhajajo vsako sredo po celi pôli. Veljajo v tiskarnici jemaje za celo leto 3 gld. 40 kr. za pol leta 1 gld. 70 kr. za četrt leta 90 kr pošiljane po pošti pa za celo leto 4 gld., za pol leta 2 gld. 10 kr., za četrt leta 1 gld. 10 kr.

V Ljubljani 19. novembra 1890.

Obseg: Reja mlade živine. — Nekoliko številk. — Jama za prezimovanje v roki cepljenih drevesec. — Razne reči — Vprašanja in odgovori. — Zemljepisni in narodopisni obrazi. — Naši dopisi. — Novičar.

Gospodarske stvari.

Reja mlade živine.

Pri reji mlade živine dandanes še veliko greše. Mnogi kmetovalci puščajo mladim teletom sesati le po dva do tri tedne, potem jih pa odstavijo in jim ne dajo več mleka, preživeti se morajo s senom in nekoliko zrnjem. Čuditi se ni, če se mlečno meso posuši in da skoro vsa teleta shujšajo in postanejo mršava. Shujšano tele se pa nikdar več ne opomore in nikdar nima več take vrednosti, kakeršno bi moralo imeti po svojem plemenu. Pri mnogih pokaže se driska, ki traja pogostoma dolgo in pokonča marsikatero tele. Če se mladim teletom omeči ali izprazni srce, prihaja to vsled pomankanja krvi zaradi preslabega krmljenja.

Če pa skuša živinar ohraniti mlečno meso, bode malokedaj prisiljen pobiti mlado živinče. Mleko gre najprvo teletu, to je uredba prirodna, krava ne dobi mleka zaradi ljudi. In zakaj prasetom, ko se odstavijo strežemo z vsem, kar imamo na razpolaganje? Mari govedina ni toliko vredna kakor svinjina. Odpuščati je bilo zanemarjanje mlade živine prejšnje čase, ko je bilo meso po ceni in živinarstvo ni še imelo tega pomena, kakeršnega ima dandanes.

Po mnenji mojem ne smeti teletom puščati preveč mleka, tudi ni dobro, če so predebela; pustiti se ga pa jim mora toliko, da morejo uspevati in se razvijati. S šestim ali osmim tednom naj se odstavijo, daje naj se pa jim iz keblice ravnokar namolženega mleka, dokler niso tri mesece stara. To ni preveč, kajti mleko se pri teletih dobro izplača. Od šestega tedna sme se jim dajati nekaj sena. Fino, dobro seno, malo posuto z debelo ovseno moko, z lanenimi prgami ali pa s sladnimi kalmi je najprimernejša krma teletom. Če tele uživa sladne kali, pokaže se malokedaj driska, in zatorej jih je jako priporočati, vrhu tega so tudi jako redilne. Če se pa vendar jih loti driska, gledati je, da se hitro odpravi, kajti tudi ob najboljši krmi tele ne uspeva, če ima to bolezen. S priprostimi domačimi sredstvi doseže se iz prva jako mnogo, na pr. če daš teletu slednji dan nekaj novo znesenih surovih jajec, ali nekoliko žličic nastrgane krede ali pa nekaj žlic opražene moke z jajcem. Posebno pa glej pri mladi živini na snažnost. Pregovor pravi: „Snaga je pol krme.“ Pogostoma, najraje slednji dan, odstrani naj se gnoj iz hleva. Mnogi kmetje mislijo, da morajo gnoj puščati dva ali tri dni pod živino, da bode dober, in puščajo toraj živino v blatu. Čudno ni, če jim potemtakem živina boleha in ob najboljši krmi ne uspeva. Marsikdo morda poreče: Kje bom pa jemal nastila, če morem slednji dan odpravljati gnoj? Na to odgovarjamo, da se mnogo slame prihrani če se z vilami spravi proti jaslim in, kadar je izkidan gnoj, zopet razstelje in malo nove pridene, če se ob vsakem krmlienji odpravijo kravjaki. Na ta način dobi se vendar težek, dober gnoj, živina leži na suhi stelji in uspeva vidno. Če se tako ravna, ponesnažijo si mnogo manj obleko ljudje, ki imajo opraviti pri živini. Nadalje treba z mlado živino lepo in prijazno ravnati. Posebno je gledati, da ne dobi uši. Ušiva živina ne raste. Da se odpravijo uši, ostrižejo naj se teleta, najbolje s konjskimi škarjami. Take škarje so po ceni in zelo ročne. Živali dobe potem lepšo, svetlejšo barvo in se vidno bolje rede. Eno leto naj se teletom daje kolikor mogoče močna hrana. Kdor pri mladi živini varčuje, ne varčuje na pravem mestu. Živali, ki dobivajo sena in močne krme, so bolj iztegnene in okrogle, zatorej naj se mladi živini nikdar ne daje zelene krme. Če bi se na ta način bolj gledalo na rejo mladih goved, ne bilo bi se nam bati inozemske prodaje. Če kmet polje svoje še tako dobro

obdeluje, vendar se mu delo njegovo ne izplača, ako zanemarja živino.

Nekoliko številk.

O koristi sadnega drevja se je že jako veliko pisalo, še več pa govorilo. A vsi pisani in govorjeni nasveti so dostikrat „bob ob steno“. Sto izgovorov in ugovorov ima naš kmet, ki so z njegovega stališča vsaj navidezno utemeljeni. Toda ti ugovori nas ne smejo plašiti. Saj vsaka stvar potrebuje časa, in kolikor boljša je, toliko več ga potrebuje. Če toraj stokrat „pogorimo“, moramo vendarle vsako novo priliko porabiti in priporočati sadjarstvo. In če tudi za zdaj dosežemo le to, da bo naš kmet prideloval dovolj mošta in nekaj suhega sadja za se, dobro je. Marsikateri bo ostal v kmetovem žepu novec, katerega bi sicer izdal za žganje, slabo vino in — zdravnika. Zatoraj pa bodimo vztrajni in poučujmo kmeta, kako koristno je sadje, kadar je količkaj prilike. Dejanski dokazi pa gotovo najbolje zajeze reko ugovorov. Za danes navajam en tak dokaz.

Naš č. gosp. župnik ima ½ *Ha* velik sadni vrt. Na tem vrtu stoji 40 jablan, ki so stare nekako po 50 let. A odšteti nam je še kakih 6 zanikarnih, ker skoraj niso vredne, da stoje. Od teh debel je letos prodal naš g. župnik za 91 gld. potrganega sadja in za 45 gld. otresenega za mošt. Za se je pa nasušil ali pa v mošt podelal za 35 gld. jabolk ter za dom prihranil še za 35 gld. potrganih jabolk. Toraj mu je dalo 34 zdravih dreves 206 gld. dohodkov. Pripomniti mi je, da ta drevesa niso imela druge postrežbe, kakor nekoliko dežnice ob deževnem vremenu, ki je nekoliko razpeljana s ceste po vrtu. Ta pridelek sicer ni Bog ve kolikšen, a dober pa je, če pomislimo, da se je na tem vrtu ali travniku toliko pridelalo poleg trave.

A štel sem tudi le jabolka. Če bi pa bil privzel še hruške, češplje in orehe, ki rasto na tem vrtu ob plotu, bil bi pa račun zrastel še za par desetakov. Zoper ta račun slišim dva ugovora. Eni pravijo: Če drevje sadim, pa trave ne bo. Toda ta ugovor nima dejanske podloge. Mlado drevje itak ne dela nobene sence, a staro t. j. doraslo pa daje po 100 do 400 *kg* sadja. Pod takim drevesom se res toliko trave ne nakosi, a koliko več je pa tudi vredno sadje nego tista pest trave! Dejanski dokaz o tem je ta vrt. Poleg sadja pridelalo se je še 1200 *kg* sena in 800 *kg* otave, toraj prav toliko, kolikor se je ob dobrih letinah nakosi na neobsajenih navadnih travnikih. Drugi pa ugovarjajo: Ta lepi pridelek je le letos slučajen. Koliko let zdaj zopet takege ne bo! A tudi ta ugovor se da ovreči. Pri nas res sadje rodi le na dve ali tri leta tako obilo, kakor je letos. A če bi se naši ljudje za sadje bolj brigali ter snažili drevje in umno mu gnojili (kakor ravnajo že stoletja druge poljske rastline), rodilo bi sadje najmanj vsako drugo leto toliko, kolikor je letos, in nikdar bi ne bilo več tako prazne letine, kakor je bila lanska. Tedaj bi imel naš č. g. župnik n. pr. vsaj vsako drugo leto*) po 200 gld. ali vsako leto 100 gld. več dohodka od svojega vrta, nego pa če bi ne bil obsajen. In če pomislimo, da 1 *Ha* velika, s zrnjem obsejana njiva daje le 170 gld. čistega dohodka, trobijo te številke pač dovolj glasno v najbolj gluha ušesa, da je treba vse travnike, ki imajo količkaj ugodno lego za sadje, ž njim na redko (12—15 *m/* vsaksebi) zasaditi!

Janko Žirovnik.

Jama za prezimovanje v roki cepljenih drevesec.

Gotovo bi bilo popolnoma odveč razpravljati, kako zelo koristno je cepljenje ali požlatnjevanje jabolčnih in hruškovih podlog v roki v zimskem času. Stvar je dognana, osobito glede drevesnic ljudskih šol. Žal pa, da marsikateri posestnik drevesnice, posebno pa ljudski učitelj nima primerne kleti, v kateri bi v zimskem času požlahtnjene podloge prisul in zoper mraz zavaroval. Pa tej nepriliki je lahko odpomoči, in sicer z jamami, kakeršne služijo zelenjadarskim vrtnarjem za prezimovanje zelenjadi. Taka jama napravi se tako le: Izbere se najbolj zavetni kraj na vrtu. Ležati mora toraj proti severni strani in biti obzidan ali z deskami ograjen, proti južni pa odprt, prisojen. Na takem prostoru izkoplje se jama (jarek) vsaj meter globoka, do dva metra široka ter po potrebi dolga. Poleg sten ob jami zabijo se koli, in sicer ob zadnji proti ograji obrneni steni dobrih 30 do 40 *cm* iznad jame, ob ostalih treh stenah pa ne iznad nje. Na zabite kole pribijo se naposled še deske (možlarji) tako, da ima vsa jama lesen obod. Leseni obod je ob zadnji steni za 30—40 *cm* viši, nego ob sprednji, stranski steni pa visita poševno. Na tako obito jamo položе se tudi deske, to pa tako, da ostane ravno v sredini sprednje strani dovolj velika odprtina, in okolo tako narejenega pokrova zmeče se iz jame izmetana zemlja. Da se pokrov pod težo zemlje preveč ne udaje, dobro je podpreti ga s koli in na nje položenimi gredicami. V tako prirejeni jami prezimijo cepljene podloge prav dobro. Paziti se mora le na to, da se jama ob lepem vremenu zrači (odpre se odprtina), ob grdem, mrzlem pa zapira. Da ne uhaja mraz skozi odprtin, zmeče se na njo lahko listja, slame, najboljše pa še gnoja.

—c.

Razne reči.

* **Kakšen život naj ima dobra molzna krava?** Krava mora biti od vrha glave do začetka repa štirkrat toliko dolga, kolikor je glava dolga. Obseg života nebreje krave ne sme nikdar biti manjši, nego štirikratna dolgost glave. Vime mora biti toliko dolgo, kolikor merita skupaj dolgost in širokost glave.

*) Toliko donaša v resnici že vrt, če je količkaj sadne kupčije.

* **Pravi čas za zimsko setev.** Pravi čas za zimsko setev ravna se po podnebji, to je, po krajevni toploti, ker setev mora biti vedno toliko zgodnja, da se mlade rastline dovolj okrepijo, predno pride zima. Zgodaj kaže po mrzlih krajih sejati tem bolj, ker dobro razrasle rastline laže preneso hud zimski mraz in veliko mokroto, kratka in mrzla spomlad jih pa tudi potem ne ovira preveč v njih rašči. Po mrzlih krajih sejejo rž pred pšenico, ker se mora rž uže jeseni dovolj zarasti. Po toplejih krajih se pa včasih rž jeseni tako močno razraste, da se poleže, čemur se pa da pomagati s tem, da pustimo tako rž pravilno z ovcami popasti. Šentjanževa ali gorska rž pa mora biti zgodaj sejana, če jo hočemo še jeseni enkrat za krmo požeti. Splošno je zgodnejša zimska setev boljša, ker kmetovalec ni toliko odvisen od spremenljivega zimskega in spomladanjskega vremena, ki ga tolikokrat vara, poleg tega pa ob zgodnji setvi laže pogodi pravi čas in laže ujame pravo vlažnost in godnost zemlje.

Vprašanja in odgovori.

Vprašanje 219. Imam sod rdečega vina, ki je med vožnjo se navzel duha po posodi (po plesnobi). Kaj mi je narediti, da vino zgubi ta duh? Vino je letošnjo. (J. R. v V.)

Odgovor: Duh po plesnobi odpravite, ako vino izfiltrujete ter je pretočite v zdravo posodo. Priporočajo tudi, pretakati vino v prav zdravo posodo, ob pretakanji pa v brenti, s katero se vino prenaša, mešati je s finim namiznim oljem. na hektoliter vina naj pride 1 $^{k}/_{g}$ olja. V zdravi posodi, kamor pretočite dobro z oljem pomešano vino, stopi potem olje na vrh, in lahko je s srkalom poberete ter poljubno porabite, ker ostane nepokvarjeno.

Vprašanje 220. Ali se smejo presaditi pomladi brez škode jabolčna drevesa na pritlični podlogi, katera so bila okulovana meseca avgusta t. l., ali bodo pognala lepo in veliko mladiko iz popka kakor taka, ki se presade? Glede rož sem skusil, da ni razlike. Ali ima glede jablan in hrušek kedo kako skušnjo? (M. H. v R. na R.)

Odgovor: Po leti okulovani popek se je k deblu popolnoma prirastel in ima v sebi isto moč, kakor vsak drug popek, ki je na njem samem zrastel. Vsled presaditve bode seveda rast nekoliko zaostajala, kakor se to sploh godi pri vsakem presajenem drevesu. Ako je podloga dobra, t. j. dobro ukoreninjena in se je presajalo pravilno, tedaj bode neznatno malo razločka med presajenim in nepresajenim okulantom. Na vrtu kmetijske družbe imamo glede tega precejšnje skušnje, ker vrtnar one podloge, katere bi drugače po zimi v roki cepil ter pomladi v drevesnico posadil, okuluje po leti ter jih pomladi kar naravnost presadi. To dela, da si časa prihrani, doseže najboljši uspeh.

Vprašanje 221. V predzadnji številki „Novic“ poročate, koliko je Blejska podružnica dobila za čiščenje žita s podružničnim trijerjem vzlic temu, da udje za čiščenje nič ne plačajo. Ker bi radi tudi mi uredili porabo našega trijerja, izvolite v c. listu prijaviti, kako postopa Blejska podružnica, kar utegne ne samo nas, ampak gotovo tudi druge zanimati. (A. P. v R.)

Odgovor: Blejska podružnica uredila je porabo trijerja s prepričanjem, da je večini naših kmetovalcev taka, da se rajši najkoristnejše reči ne poslužijo, če reč sama ne pride k njim. Iz tega vzroka je ukrenila, da pošlje trijer vsakemu, ki želi žito čistiti, na dom. Ako bi se pa trijer na razne vozove nakladal in zopet razkladal in bi ga zdaj ta, zdaj oni rabil, vsi skupaj pa niso vešči temu delu, bil bi stroj kmalu pokvarjen, a bilo bi ga tudi težko dobiti, ker marsikedo bi se pobrigal dobiti ga hitro, pa bi odkladal vrniti ga. Podružnica je zato dala delati za trijer poseben voz, ki na njem trdno stoji v zaboji (kostnu), katerega strani se dado ob delu tako odpreti, da povečajo prostor na vozu, na katerem trijer stoji. Na vozu so tudi vse potrebne posode, da jih ni treba ob delu šele iskati, ampak so precej pri roki. S trijerjem hodi vedno en in isti človek ki je dela vajen ter plačan od podružnice. Ta človek, gre s trijerjem od hiše do hiše, čisti žito, in sicer podružničnim udom brezplačno, neudom pa po 10 kr. od mernika. Iz te pristojbine plačujejo se stroški za tega delavca in za popravo. Ker je tako čiščenje za kmetovalca zelo prilično, ni ga skoraj v Blejski podružnici gospodarja, ki bi ne dal semenskega žita čistiti; pri tem se pa napredno kmetijstvo pospešuje, družabniki imajo svojo korist, podružnica ima pa še dobiček. Ni toraj dovolj, samo omisliti si skupnih strojev, ampak njih poraba mora biti pravilno urejena, če hočemo, da se doseže namen.

Vprašanje 222. Od vseh strani nas nadlegujejo agentje zavarovalnic zarad zavarovanja proti ognju. Ker dajete v c. svojem litu vsakemu o vsaki reči dober svet, vprašam Vas tudi jaz, in sicer: Katero zavarovalnico proti ognju nam najbolj priporočate: (G. H. v L.)

Odgovor: To je zelo kočljivo vprašanje, na katero Vam ne moremo kar naravnost s tem odgovoriti, da Vam imenujemo eno izmed mnogih zavarovalnic. Predno se zavarujete, povprašajte pri več družbah, koliko Vam je plačati od vsakih 100 gld. zavarovane vrednosti. Tista družba, ki stavi najcenejše pogoje, tisto si izberite. Pa to ni še vse. Varujte se onih zavarovalnic, katere neusmiljeno tožarijo kmete za zastale premije, o požaru pa se na vse načine vijejo, da odbijejo ubogemu pogorelcu nekaj krajcarjev za ostale ogorke. Prav lahko in z mirno vestjo Vam priporočamo zavarovalnice, katere dajejo svoje oglase v naš list, one zavarujejo ceno in pošteno izplačujejo škodo.

---

*

Poučne stvari.

Zemljepisni in narodopisni obrazi.

Nabral Fr. Jaroslav.

(Dalje.)

199.

Sestavine kavinega zrna. Žganje in kuhanje kave; njeno delovanje.

Ako pregledamo sestavine kavinega zrna, najti hočemo v njem vse one tvari, katere nahajamo tudi v drugem semenju. Ima tu 10 postotkov beljakovine, 12 postotkov maščobe in okoli 15 postotkov sladora. Te tvari pa so velike vrednosti za človeško hrano. Ko bi se te tvari z žganjem nič ne spremenile, in ko bi pri kuhanju mogle preiti v vodo, bilo nam bi črna kava dobra hrana. No to ni, ker v kuhanej črnej kavi vsega tega gotovo ne nahajamo. In kava ne bi imela za nas nikake vrednosti, da ni v njej nekih drugih tvarij. Dve sta to tvari, kateri nahajamo v zrnju že popreje, preden je žgemo, dočim se tretja tvar napravlja še le z žganjem. Prvi dve tvari sta coffein in kavina čreslovina, a tretja tvar je dišeče izhlapivo olje.

Coffein se nahaja isto tako v svežej kavi kakor v žganej, in ima ga tudi perje same rastline. Odkrili so ga še le 1820. l., in pozneje so tudi dokazali, da je to ona ista tvar, ki jo ima čaj, in katera je bila poznata pod imenom thein. Ker s početka niso vedeli, da to nista dve tvari, temveč jedna sama, zato je dobila vsaka svoje ime. Theobromin, ki se v čokoladi nahaja, vrlo je sorodem coffeinu. Kakor ni vsaka kava jednake dobrote tako tudi ni v vsakej jednako mnogo coffeina. Najboljše vrste kave imajo po priliki 1—2 postotka coffeina, dočim najslabejše vrste nimajo več kot pol postotka. Kedar se iz zrnja, ki ni sežgano, izvleče coffein, prikazuje se nam v tankih in dolgih iglicah, ki se svetijo kot svila. Kako deluje čist coffein na organizem človeški, o tem je napravljal Lehmann poskuse, in zapazil je, da $^1/_4$ grama razdraži srce na hitrejše tripanje. S $^1/_2$ grama je postalo tripanje mnogo močnejše in hitrejše, človek je začel trepetati, domišljija mu je postala živahnejša, in kmalu potem so se mu zmedle misli, človek je bil kot pijan in je potem trdo zaspal. V kuhanej kavi je množina coffeina zelo neznatna, in zato je tudi delovanje mnogo slabejše, ali vendar tudi ta mala množina coffeina nekoliko pospešuje tripanje, razdražuje domišljijo in greje telo, in to, kakor Lehmann omenja, bolje zjutraj kakor zvečer. Strauch je delal poskuse z mački in kunci, dajal jim je po $^1/_3$ do $^1/_2$ grama coffeina, in dveh urah so vse živalice poginile.

Druga važna sestavina črne kave je kavina čreslovina, katera je po nekoliko podobna čreslovini (taninu), ki jo nahajamo v črnem vinu in hrastovej skorji. V kavi je ima štirikrat toliko kot coffeina. Od nje dobiva črna kava grenek okus.

Važna sestavina črne kave je dišeče izhlapivo olje, katero se še le pri žganju razvija. To olje daje črnej kavi oni ugodni aroma, ki nam je tako po volji, in zato se mora pri prirejanju kave najbolje na to paziti, da to olje ne izhlapi. Ako hočemo imeti dobro kavo, treba nam je gledati, da kupimo dobro zrnje, da je lepo sežgemo in prav kuhamo. Kjer nato pazijo, ondi zrnje najpreje očistijo. Zrnje mora biti jednako debelo, ker se samo takrat more lepo sežgati. S kave se morajo odstraniti vsa zanikarna zrna, kamenčki in druge smeti. Da se prah in smeti z zrnja odstrane, mora se kava naglo z mrzlo vodo oprati. Z dolgim pranjem bi izvlekli iz kave coffein. S pranjem se človek tudi prepriča, ali je zrnje umetelno pobarvano. Oprane kave ni treba sušiti, more se koj žgati.

Za žganje je najbolje vzeti zaprto železno posodo. Posoda se nasuje do dve tretjini z zrnjem, in potem se na ognju neprestano vrti, ker se samo tako more vsako zrno jednako sežgati. S početka prihaja iz kave samo vodena para, a čez kaj časa začno se vzdigati tudi dišeče tvari, in od slej mora gospodinja osobito paziti, da čisto nič ne preneha z vrtenjem. Vsak čas mora pogledati barvo zrnja, in kedar zapazi, da je zrnje postalo rujavo kot kostanj, mora je vzeti z ognja. Ako se zrnje še dalje žge, izgubi veliko dišečega olja, postane črno in je grenko. Da se zapreči izhlapivanje dišečega olja, priporoča Liebig, da se pri žganju vrže mej zrnje malo sladora. Slador se v toplini razstopi in se kot tenka kožica prime zrnja, s tem pa je obvaruje izhlapivanja. Sežgano kavo je treba sedaj ohladiti. V to ime se iztrese zrnje v leseno posodo in pusti odkrito dokler se kadi. Sežgano in ohlajeno kavo moramo sedaj v pripravno posodo dobro zapreti, in za vsako kuhanje je toliko sproti namljeti, kolikor je trebamo. Zmljete kave ne kaže dolgo imeti, ker se preveč izdiši.

Pri žganju dogode se v kavinem zrnu znamenite spremembe. Največji del sladora, ki je v zrnu bil, raztvori se. Od 15 postotkov sladora ne ostane v žganem zrnu niti 1 postotek. Prav tako se v zrnu rastvori beljakovina. Jeden del coffeina se pri žganju izpari, in to tem bolje, čim dalje se kava žge. V vsem postane zrno pri žganju za petino laglje. Najglavnejša sprememba je gotovo ta, da se pri žganju napravlja dišeče olje. Kava, katera ni žgana, nima tega olja. Ona tvar, iz katere se to olje stvarja, nima nikakega prijetnega duha. Ta tvar se v vodi raztopi, in če jo iz nežganega zrna z vodo izvlečemo in potem tako zrno sežgemo, nima nikakega duha, če pa tisto vodo zgrejemo, pa nam voda zadiši. To je glavni razlog, zakaj se po bratvi mora paziti, da zrnja dež ne zmoči, ker zmočena kava izgubi mnogo v svojej vrednosti. Dišečega olja je v žganej kavi neizmerno malo, in zato se vsak izgubitek koj očuti.

Dobroti kuhane kave pomaga nekoliko tudi sama voda. Najboljšo kavo hočemo skuhati na alkalični vodi. To bi dosegli, ko bi v navadno vodo pri kuhanju malo

sode potresli. Čim se kava dalje kuha in čim dalje stoji, tem več duha izgubi. Kava se na vrlo različne načine kuha. Na izhodu mej Mohamedanci zmeljejo kavo kot najfinejšo moko. Za vsak napitek vzemo v malej posodi od mesinga tople vode in potrebno množino zmljete kave, in postavijo k ognju, da zavre. Skuhana kava se pusti, da se prah vsede, in potem se kava pije vselaj brez sladora in mleka. Liebig priporoča, da se za kuhanje vspo v vodo najpreje samo tri četrtinke kave, in kedar voda začne vreti, da se vsuje zadnja četrtinka in potem se posoda koj od ognja postavi. Posodo treba sedaj pokriti in čez pet minut malo pomešati, da tudi ono na dno sede, kar zgoraj plava, in kava je za pitje gotova. Arabci žgo tudi posušeno meso iz plodov, kuhajo in tako pijačo nazivajo sultansko kavo. Siromaki si napravljajo pijačo tudi od ljusk, ki se z zrnja potegnejo. Žgano perje pa je najboljši nadomestek kitajskega čaja, v njem je mnogo več coffeina kakor v zrnju. V nekaterih krajih evropskih jemljo goščo, mešajo z otrobi in s tem pitajo gosi in kapune, drugi pa gnoje ž njo cvetlicam v loncih.

Da črna kava človeka ne hrani, slišali smo. V čem je toraj vrednost in delovanje kave? Še dandanes mnogi mislijo in verujejo, da se ob kavi mnogi deli na ega telesa ne trošijo tako brzo, kakor brez kave. Ko bi bilo to res, bila bi kava neizmerno velike vrednosti za siromašnejši svet, ker bi se človek ob kavi mogel tudi s slabejšo hrano zadovoljiti. No novejša znanstvena raziskavanja so dokazala, da temu ni tako. Kakor kava ne redi telesa, tako ga tudi ne čuva od trošenja. Delovanje kave je vse drugačno. Kava človeka razdražuje. Kava zmanjšuje dihanje, 'dočim delovanje srca povekša, radi tega pa ne morejo mnogi ljudje po noči spati, če zvečer kavo pijo. Kava najboljše deluje zjutraj, ker ona razdražuje srce, ki je zjutraj mirno. Ako človek pije kavo popoludne, najbolje stori, da jo pije koj po jedi. Kava deluje na vse razpoloženje človekovo tako, da čuti neko ugodnost, bistrost in veselje. Strohmann veli: „Ob kavi človek ne čuti toliko raznih neugodnostij, laglje jih pozablja, in težave življenja tudi mirnejše prenaša. Po mnogej jedi ne čuti človek, če nazadnje kavo pije, težkega dela, napora želodca in črev, da si sama prebava ne biva hitrejša in lahkejša. Kava preganja mračni dolgi čas, učenjaka vzdržuje pri napornem duševnem delu svežega in bistrega, a delavcu pomaga, da veselejši prenaša breme posla“.

Kava razdražuje domišljijo na budnejše delo, o čemur nas zagotavljajo vsi veliki filozofi in pesniki. Jean Paul veli: „Kava dela ognjevitega Arabca, a čaj ceremonijalnega Kitajca.“ Ako kava tudi ne odstranjuje glada, vendar pomaga, da ga človek toliko ne čuti, in da ga laglje prenaša, kakor tudi človek ob kavi vsak telesni napor laglje prenaša. Radi tega so začeli kavo dajati vojakom pri napornej hoji in na vojski. Kava je dobro sredstvo proti omami od opija, in tudi pri nekaterem otrovanju. Kot zdravilo se upotreblja tudi proti bljevanju in v črevesnih boleznih. Vse ono ugodno delovanje, ki je kava na človeka ima, pa se koj izvrže, če jo začne čez mero piti. Človeku začne kri v glavo siliti, srce se mu izredno vznemiri, napada ga drhtavica in strah, in živci se do skrajnosti razdražijo. Premočna kava more človeka omamiti, in more ga od nje tudi kap zadeti.

(Dalje prihodnjič.)

Politične stvari.

Deželni zbor kranjski.

Dnevni red

IX. seje deželnega zbora kranjskega v Ljubljani dné 11. novembra 1890. l. ob 10. uri dopoludne.

1. Branje zapisnika VIII. deželno-zborske seje dne 7. novembra 1890.
2. Naznanila deželno-zborskega predsedstva.
3. Priloga 55. Poročilo deželnega odbora glede poprave občinskih potov iz občine Črni Vrh na okrajno cesto Vrhnika-Polhovi gradec, oziroma Vič-Dobrova-Polhovi gradec.
4. Priloga 57. Poročilo deželnega odbora glede učnih knjig za slovenske ljudske in srednje šole.
5. Priloga 47. Utemeljevanje samostalnega predloga gospoda poslanca Viljema Pfeiferja in tovarišev z načrtom zakona o zemljiško-knjižnem vpisu na podstavi zasebnih listin v malostnih zemljiško-knjižnih stvareh.
6. Priloga 54. Utemeljevanje samostalnega predloga gospoda poslanca L. Svetca in tovarišev zadevajoč napravo nadsodišča in napravo pravne akademije, oziroma juridične fakultete v Ljubljani.
7. Ustno poročilo finančnega odseka o proračunu muzejskega zaklada za leto 1891., in o prošnji preparatorja Ferdinanda Schulz-a za zvišanje plače (k prilogi 6.).
8. Ustno poročilo finančnega odseka o zgradbi deželnega gledališča (k prilogi 35.).
9. Ustno poročilo finančnega odseka o prošnji strokovne šole za lesno obrt v Kočevji za podporo.
10. Ustno poročilo finančnega odseka o prošnji preiskovalca starin Jerneja Pečnika v Krškem, za nagrado.
11. Ustno poročilo finančnega odseka o popravi ceste med Verčičem in Črnomljem in o preložitvi Semiške okrajne ceste (k prilogi 45.).
12. Ustno poročilo finančnega odseka o prošnji Ivane Saurau, udove okrožnega zdravnika, za miloščino.

13. Ustno poročilo finančnega odseka o prošnji županstva v Iškivasi za podporo za zgradbo šole.
14. Ustno poročilo upravnega odseka o prošnji podobčine Kašelj, da se most v zgornjem Kašlji uvrsti med objekte okrajnih cest.
15. Ustno poročilo upravnega odseka o preložitvi okrajne ceste od Dunajske državne ceste pri Prevojah, oziroma Lukovici, na Moravče (k pril. 38.).
16. Priloga 56. Poročilo upravnega odseka o uravnavi zdravstvene službe o občinah (k prilogi 15.).
17. Ustno poročilo upravnega odseka o prošnji Janeza Adamiča v Ponikvah za podporo v zadevi iztrebljevanja požiralnikov v Ponikvah.
18. Ustno poročilo upravnega odseka o prošnji direktorija „zaveze slovenskih učiteljskih društev v Krškem“ o zadevi sestave enkete za izdajo slovenskih šolskih knjig.

Dnevni red

XI. seje deželnega zbora kranjskega v Ljubljani dne 18. novembra 1890. l. ob 10. uri dopoludne.

1. Branje zapisnika X. deželno-zborske seje dne. 14. novembra 1890.
2. Naznanila deželno-zborskega predsedstva.
3. Ustno poročilo finančnega odseka o zgradbi nove deželnobranske vojašnice v Ljubljani (k pril. 51.).
4. Ustno poročilo finančnega odseka o preložitvi ceste čez „Wagensberg“ (k prilogi 36.) in o dotičnih prošnjah trgovske in obrtniške zbornice v Ljubljani in občin Litija, Šmartno i. d.
5. Ustno poročilo upravnega odseka o napravi ceste iz Podpeči do gospodarske ceste, ki se nahaja v ozemlji Ljubljanskega mesta ter stika z okrajno cesto Tomišelj-Lipe in gledé uvrstitve obeh prog med okrajne ceste (k prilogi 42.).
6. Ustno poročilo upravnega odseka o prošnji občine Ustija zarad razdelitve nekih pašnih parcel med občince (k prilogi 46.).
7. Ustno poročilo upravnega odseka o prošnji zdravstvenega zastopa Kočevskega, gledé naprave bolnice v Kočevji.
8. Ustno poročilo upravnega odseka o prošnji občin Radomlje, Jarše, Rova in vasi Preserje za podporo za napravo mostu preko Bistrice pri železniški postaji Jarše-Mengeš.
9. Ustno poročilo upravnega odseka o prošnji župnije Sv. Katarina v Topolu za ustanovitev samostojne občine.
10. Ustno poročilo upravnega odseka o prošnji davkarske občine Preloka za ločitev od občine Vinice ter za ustanovitev samostojne občine z imenom Preloka.
11. Ustno poročilo odseka za letno poročilo o § 7 letnega poročila deželnega odbora: „Deželni zavodi in zakladi“.
12. Ustno poročilo finančnega odseka o proračunu gledališkega zaklada za leto 1891. (k prilogi 21.).
13. Ustno poročilo finančnega odseka o prošnji županstva v Dolu, da se prevzemó oskrbovalni troški 347 fl. 40 kr. za Frančiško Vidmar na deželni zaklad.
14. Ustno poročilo finančnega odseka o prošnji Ivana Dražila za povekšanje miloščine.
15. Ustno poročilo finančnega odseka o prošnji c. kr. kranjske kmetijske družbe za podporo za ustanovitev pepinjére.
16. Ustno poročilo finančnega odseka o neki personalni stvari.
17. Ustno poročilo finančnega odseka o prošnji dramatičnega društva v Ljubljani za izvanredno podporo.
18. Ustno poročilo finančnega odseka o ustanovitvi mesta asistenta na kirurgičnem oddelku deželne bolnice v Ljubljani (k prilogi 60.).
19. Ustno poročilo finančnega odseka o prošnji občin Semič, Suhorje, Vinica i. d. za podporo za napravo vodnjakov.
20. Ustno poročilo finančnega odseka o prošnji Janeza Martinšek-a iz Žirov za podporo vsled škode, provzročene po nevihti.
21. Ustno poročilo finančnega odseka o prošnji županstva Kresniškega za podporo za popravo občinskih potov.
22. Ustno poročilo finančnega odseka o prošnji šolskega vodja Ivana Lapajne v Krškem za podporo za izdajo prirodopisja.
23. Ustno poročilo finančnega odseka o prošnji učitelja dr. Tomaža Romih v Krškem za podporo za izdajo „obrtnega knjigovodstva“.
24. Ustno poročilo upravnega odseka o prošnji občine Čeplje, da se deželna cesta Kočevje-Črnomelj ne preloži čez Nemško Loko.
25. Ustno poročilo upravnega odseka o prošnji mestne občine Idrija in občin Dole in Rovte za uvrstitev občinske ceste Idrija-Veharše med okrajne ceste.
26. Ustno poročilo upravnega odseka o prošnji občin Št. Jurij in Lipljene za podporo za napravo nove občinske ceste iz Št. Jurija do vasi Tlake.
27. Ustno poročilo upravnega odseka gledé učnih knjig za slovenske ljudske in srednje šole (k prilogi 57.).
28. Ustno poročilo upravnega odseka gledé poprave občinskih potov iz Črnega Vrha na okrajno cesto Vrhnika-Polhovigradec (k prilogi 55.).

29. Ustno poročilo odseka za letno poročilo o letnem poročilu deželnega odbora in sicer o:

§ 9. „Ustanove“;

§ 11. „Različne reči“.

Naši dopisi.

Dobrova dne 17. novembra 1890. *(Raznovrstno.)* Ob pretečenih dnevih spravili so se tukaj raz njiv najzadnji letošnji pridelki pod streho. No, hvala Bogu, z letošnjo letino moramo biti popolno zadovoljni; res je, da se niso vsi pridelki sploh izvrstno obnesli, a pridelalo se je vsega, hvala bodi Bogu, dovolj. Najslabše obnesla se je ajda, za to pa ječmen in proso ter pozna jesenska prikuha. Ajdi in zadnje imenovanim pridelkom primanjkovalo je dežja; suša škodovala je v posledici tudi čebelam, da so se le pičlo srednje obnesle. Vsi drugi poljski in travniški pridelki so se pa prav dobro obnesli: osobito turščica in pa krompir „onejida“, katerega bili so nekateri pri c. kr. kmetijski družbi za seme ob pomladi prejeli. Tudi ruski lan, kolikor se ga je bilo sejalo, obnesel se je kaj hvale vredno. Jabolk bilo je precej veliko pri vsem tem, da jih je bil silen vihar zvečer dne 25. avgusta t. l. dobro polovico bolj na izbrisih otresel. Ta silni vihar in pa zadnji sneg sv. Simon-Judovi, kateri je tako neutegoma po noči padel, napravila sta tukaj, osobito na sadnem drevji, zelo veliko škode; ob obeh prilikah podrlo in razčesnilo se je marsikako rodno drevo do popolnega ukončanja.

V šolski drevesnici nam pa zadnji sneg ni prav nobene škode napravil; oskrbeli bili smo z učenci še o pravem času drevesca za zimo stem, da smo je bili listja osmukali. Sadne peške posejali smo pa za letos zadnje danes. Fantički imajo veliko veselja do sadjarstva; prav je, koristilo bode to enkrat njim samim največ.

Vsakdanja šola ima letos tukaj v obeh razredih vsega skupaj 252, v ponavljavnici pa 72, totalno toraj 334 obiskujočih otrok. Gotovo lepo število samo za dva razreda in dve učiteljski moči; no, pa z božjo pomočjo gre vse pošteno naprej, samo, da je obisk šole reden,

Kar zadeva steljo, so oni posestniki, ki jim v to le listje služi, ž njo se prav slabo preskrbljeni, praprotarji so pa na tem veliko boljši.

Zdravstvo je v tej šolski občini vsestransko kaj povoljno; če kak otrok malo pokašlja in ga radi nahoda malo glava poboli za par ur, pa sem omenil za ta pot vse tukajšnje bolezni. Bog daj, da tudi v prihodnje pri tem ostane!

Sveti Martin naredil je bil krasne dneve; Bog daj, da bi se še dolgo vzdržali!

Drugih posebnosti ni. Bog! Rant.

Iz Ljubljane. — **Velepomenljivo imenovanje.** Mesto predsednika okrožne sodnije Celjske je zopet zasedeno in naslednik Heinricherjev postal je dr. Adalbert Gertscher, nadsodnijski svetovalec pri deželni sodniji ljubljanski in sin bivšega predsednika deželne sodnije, kakor se v obče priznava, dober sodnik, nepristranski pravnik, jako spreten in nepristransk mož, od kogar nihče ne pričakuje kakor pravičnega sodnika. Novoimenovanca spremlja najboljše ime in radostno izrekamo, da se ne bode lahko od koga izrekal strah, da bi nov predsednik mogel povod dati, da ga kedo, izrekoma z slovenske strani, sprejema z nezaupnostjo, kakoršna se je skazovala njegovemu predniku redno.

Sv. Elizabeta, katere god in praznik se praznuje danes, daje kot god cesarice Elizabete, šolski mladini počitnice, kot semenjski dan pa je bil minuli ponedeljek dobro obiskan letni semenj, pomenljiv tržen dan za Ljubljano.

— **Okrajna bolniška blagajnica ljubljanska** prejela je v dobi 15 mesecev 18983 gld. 83½ kr., izdala pa 17511 gld. 91 kr., toraj je preostalo koncem oktobra meseca letos 1471 gld. 92½ kr. Troški razdelijo se takole: Izplačalo se je bolnikom 8079 gld. 18 kr. Zdravnikom in za bolniško kontrolo 2840 gld. 6 kr. Za zdravila in druge lečilne sredstva 1489 gld. 72 kr., oskrbovalnih troškov v deželni bolnici 1014 gld. 34 kr., pogrebščine 516 gld., upravnih troškov 3415 gld. ½ kr., raznih troškov 100 gld. 35 kr. in povračil na prispevkih 57 gld. 25½ kr. Iz statistike posnamemo, da je obolelo 932 moških in 145 ženskih udov, umrlo pa 29 moških in 6 ženskih udov.

— **Deželni zbor Kranjski,** čegar včerajšnji dnevni red objavljamo na drugem mestu, imel je včeraj obširno razpravo, katere pomenljiv del je veljal Vagenšpergski cesti. Ta cesta je bila sicer že vlansko leto dokonečno rešena, ali potem ko je dolenjska železnica tako nepričakovano hitro zrastla iz tal, začeli so bolj oddaljeni konkurenčni okraji omahavati in krčiti svoje doneske, meneč, da železnice in Vagenšperske ceste naenkrat ne bode treba. Pri hladnokrvnem presojanji pa se je vendar pokazalo, da grozne strmine na Vagenšperski cesti onemogočijo vsak promet in da se morajo toraj odpraviti. Deželni odbor je že minulo leto s kreditom vlani za to privoljenim dal preložiti s stroški približno 10.000 gld., največje strmine pod Vagenšperskim gradom in včeraj se je vrtila stvar krog vprašanja, ali se ima preložiti še večji ali manjši del ostale Vagenšperske ceste. Zmagala je ona stranka, ki je zahtevala preložitev večjega dela, sicer samo z večino 2 glasov, toda veselje je bilo toliko večje. Jutri je skupno veliko posvetovanje vse zbornice o poroštvu dežele za zgradbo dolenjske železnice, zarad katere je zadnje dni frčalo toliko rac po zraku. Kakor stvar danes stoji, ne dvomimo, da bode deželni zbor poroštvo dežele za železnice sprejel soglasno.

— **Razpis častnih daril.** Da bi pospešila razvoj slovenske pripovedne književnosti, razpisuje „Matica Slovenska“ po določilih Jurčič-Tomšičeve ustanove 300 gld. častnega darila dvema povestima slovenskima, in to: a) 200 gld. povesti, obsezajoči najmenj 10 tiskovnih pôl, in b) 100 gld. povesti, obsezajoči najmenj 5 tiskovnih pôl. Snov obema povestima bodi zajeta iz zgodovine ali sploh iz življenja naroda slovenskega. Obe povesti morata biti pisani takó, da po obliki in vsebini svoji ustrezata umetniškim zakonom pripovedne književnosti ter poleg tega ugodita literarnim namenom „Matice Slovenske“. Pisatelj, kateremu se prisodi častno darilo iz novcev Jurčič-Tomšičeve ustanove, prejme vrhu tega za svojo povest še navadno pisateljsko nagrado, katere plačuje „Matica Slovenska“ po § 15. svojega opravilnega reda po 25—40 gld. za tiskovno pôlo. Rokopisi naj se brez pisateljevega imena pošiljajo odboru „Matice Slovenske“ do 1. oktobra 1891. l. Pisateljevo ime naj se pridene rokopisu v zapečatenem listu, na katerem je zapisano dotično geslo. Večkrat se je poudarjalo da „Matica Slovenska“ podaja svojim članom premalo leposlovnega berila. S tem razpisom hoče Matičin odbor pokazati, da ga je resna briga, po vsi svoji moči pospeševati tudi razvoj leposlovne književnosti slovenske ter članom svojim podati v roko lepo zabavno knjigo. Zatorej se pa podpisani odbor tudi nadeje, da ga bodo pisatelji slovenski podpirali v njegovem trudu ter se častno odzvali njegovemu domoljubnemu pozivu.

V Ljubljani 31. oktobra 1890.

Odbor „Matice Slovenske“.

— **Poziv slovenskim pisateljem!** Odbor „Matice Slovenske“ se obrača do vseh rodoljubnih pisateljev slovenskih z iskreno prošnjo, da bi čim preje tem bolje poslali kaj primernih doneskov za prihodnji „Letopis“. Kakor letos se bodo sprejemali tudi v prihodnjem letu samo izvirni znanstveni in znanstveno-poučni spisi iz raznovrstnih strok človeškega znanja; vendar je želeti, da bi čestiti gospodje pisatelji svojim razpravam izbrali take predmete, ki ugajajo potrebam naroda slovenskega ter zaradi svoje splošne zanimljivosti prijajo večini Matičinih društvenikov. Rokopisi naj se pošiljajo najpozneje do konca marcija 1891. l. predsedništvu „Matice Slovenske“ v Ljubljani. Po pravilih določena nagrada v „Letopis“ vsprejetim spisom se bode izplačevala, kadar bode knjiga dotiskana.

V Ljubljani 31. oktobra 1890.

V imenu „Matice Slovenske“:

Josip Marn, prvomestnik. **Anton Bartel**, odbornik.

— **Dodatek k imeniku kranjskih odlikovancev na dunajski kmetijski in gozdarski razstavi.** V 43. številki navedli smo 25, oziroma 27 odlikovancev. Po pomoti je presojevalni odbor nekaj kranjskih razstavnikov izpustil a na prijavo našega glavnega odbora je to pomoto radovoljno popravil. Dobili so še odlike:

I. Častno diplomo ali zlato svetinjo:

28.) Albert Samassa v Ljubljani za kmetijske stroje.

II. Srebrno svetinjo:

29.) Primož Hudovernik v Kranji za žimna sita.

III. Bronasto svetinjo:

30.) Peter Majdič v Jaršah za mlinarske izdelke.

31.) Gustav Pirc v Ljubljani eno svetinjo za slike kranjskih kmetijskih stavb, eno pa kot sotrudnik pri izdaji knjig poljedelske vsebine pri kranjski kmetijski družbi.

IV Priznalne diplome:

32.) Andrej Druškovič v Ljubljani za kmetijsko ročno orodje.

33.) Kmetijska šola v Grmu za razne slike ter risarije učencev.

34.) Sirarske zadruge kranjske za svoje izdelke in

35.) V. Ribnikar v Logatcu za načrt šolskega vrta.

Novičar iz domačih in tujih dežel.

Z Dunaja. — Dve dogodbi nadkriljujete minuli teden; prva je zdravniška, druga denarna. V Berolinu znajdel je namreč profesor zdravnik Koch zdravilo, s katerem se morejo zdraviti tuberkoli, pri jetikah in drugih podobnih boleznih in to s pomočjo bakcilov, katere izreja Koch že dolgo let, da dela ž njimi svoje zdravniške poskušnje. Minulo nedeljo razodelo je zdravniško časopisje en del, namreč ravnanje in deloma tudi vspehe Koch-ove skrivnosti in vtis tega razodenja bil je toliki, da učenjaki zdravniki od blizo in daleč hite v Berolin, da bi se osebno prepričavali o neverjetnih vspehih Koch-ovega zdravljenja. V Berolinu ustanovili so za zdravljenje tuberkoloznih že bolnico za 300 bolnikov in sedaj odpošljejo vseučilišča in zavodi svoje zastopnike, da si osebno ogledajo nenaden uspeh na obširnem polji zdravljenja. Znan češki rodoljub Hlauka daroval je tudi sedaj češki akademiji znanosti 1000 gld. v podporo onemu, katerega odpošlje akademija v ta namen v Berolin.

Angleška — pa je sedež druge denarske dogodbe tega tedna. — V Londonu nastala je namreč hipoma huda kriza na borzi vsled falimenta svetovno bankine firme bratje Baring, ki je v tesni zvezi z Rotschild-om, in ta kriza sedaj vpliva nad vso Evropo.

Bratje Baring pa so delovali dosedaj skoraj izključno v Ameriki o Buenos-Aires. Ko so tam pregnali Brazilijanskega cesarja Dom Pedro, so padli tamošnji papirji skoraj na nič, še bolj pa je šlo pod nič, s tamošnjim javnim kreditom, ko so se skoraj brez konca ponavljali upori argentinske republikanske zveze.

Odgovorni urednik **Gustav Pirc.** — Tisk in založba: **J. Blasnikovi nasledniki.**